

Вернік О. О.,
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри світової літератури та російського мовознавства
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

ТЕМА КОХАННЯ У ТВОРЧОСТІ Є. ПОЛОНСЬКОЇ ТА Р. КАТАЄВОЇ: ТИПОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У статті аналізуються типологічні сходження у творах про любов Є. Полонської та Р. Катаєвої. В їхніх творах любов представлена у всій багатогранності своїх проявів: любов до Батьківщини, любов до матері, любов чоловіка та жінки, любов до творчості. Лірика поетів відрізняється насамперед непереборною любов'ю до життя. Так само, як і у поезії Полонської, у творах Катаєвої про любов поєднані інтимні мотиви і контекст сучасного часу з його трагічними подіями.

Ключові слова: контраст, мотив, образ, типологічне сходження, традиції.

Постановка проблеми. Минуле століття – це час, в якому поєднувалось творче натхнення із важким побутом, розрухою, зачатками та кінцем авторитаризму. Складний час став предметом осмислення митців ХХ століття. Творче сприйняття дозволяло письменникам гостріше і яскравіше бачити те, що багатьма сучасниками розумілося інакше. Письменники перебували у центрі історичних подій. Твори митців 1920-х років Є. Полонської та 1980-х Р. Катаєвої демонструють типологічну близькість не тільки у тематичному та ідейно-художньому плані, але й у розумінні значення, ставлення до тих чи інших подій, в їх сприйнятті з точки зору безпосереднього учасника, у сфокусованості на долі окремої людини, яка з різних причин опинилася у вирі історії. Особливо близькою авторкам була тема любові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. К. Ічін, Є. Леммінг, Е. Папкова, Б. Фрезінський досліджували різні аспекти творчості групи «Серапіонові брати» та зокрема Є. Полонської, яка входила до цієї групи. Вивчення творчості Р. Катаєвої ще не стало об'єктом широкого наукового пошуку, проте найбільш ґрунтовні публікації про творчість української поетеси знаходимо у роботах К. Кальян. На жаль, вивчення типологічних зв'язків української та російської авторів поки що не стало предметом окремої наукової розвідки, хоча типологічна близькість їхніх творів не викликає сумнівів.

Мета статті полягає у вивченні типологічних сходжень в осмисленні теми кохання у творчості поетів Є. Полонської та Р. Катаєвої.

Виклад основного матеріалу. Полонська була єдиною «сестрою» у літературній групі «Серапіонові брати». Лікар за професією, вона все життя присвятила літературі. Цей факт зближує Катаєву з Полонською, тому що вона також професійно пов'язана з медициною, поєднуючи роботу лікаря з поетичними пошуками. Харківська авторка пише про себе:

«Я – не поэт. Я – не врач. Я – боль
В сердцебиенье чужого горя» [2, с. 104]

У 1920-ті роки Полонська виступала як поет, до 1930-го року було видано три її книжки: «Знаменья» (1921), «Под ка-

менным дождем» (1923), «Упрямый календарь. Стихи и поэмы» (1924 1927).

Майже в усіх книжках поезій Є. Полонської присутні вірші про любов. Вже у першій збірці автора є розділ, де зібрана виключно поезія такої тематики. Так, у творі «Ревность» лірична героїня розкриває свої почуття через ревності до коханця, на якого вдома чекає дружина:

«Ты спишь утомленный, чужой и красивый;
Ты крепкие видишь и теплые сны.
В холодном стекле на снегу переливы
Огромной, ущербной и красной луны.

Над сердцем любовника, злая подруга,
Ревниво я бодрствую ночь напролет.
Наушница злобная, зимняя вьюга
Враждебные, древние песни поет» [1, с. 91].

Автор для більш глибокого емоційного втілення ідеї твору, звертається до психологічного паралелізму. Картини зимньої ночі, заметілі сприяють розкриттю душевних хвилювань героїні, вона називає хугу «злобною наушницею», яка шепоче про те, що коханий не належить тільки їй. Героїня до безтями любить чоловіка, він – сенс її буття:

«Ты дар драгоценный, мне отданный Богом,
Ты стал безраздельным владеньем моим, –
Но ты мне изменишь за этим порогом
Улыбкой, и взглядом, и телом твоим» [1, с. 91].

Фінал твору демонструє силу ревності героїні до дружини коханого, яка має усі права на нього:

«И где-то живет, и смеется, и дышит
И как я еще не убила ее –
Другая, чужая, что зов твой услышит,
И с кем ты обманешь безумство мое» [1, с. 92].

Звернемо увагу на те, що твір Полонської відрізняється, з одного боку, скритим еротизмом (героїня зображена с коханцем у ліжку, вона стереже його сон й страждає від ревності), з другого боку, почуття героїні десь жорстокі, нібито чоловічі, позбавлені суто жіночої сентиментальності, тонкощів, недаремно вона зізнається, що могла б убити дружину коханого. Зазначимо, що еротизм, твердий, дещо чоловічий погляд на життя, сучасність, любов притаманні й іншим віршам Полонської. Наприклад, у творі «Мы научаемся любить» авторка пише про тілесну та духовну науку кохання, про те, що кожного разу у любові чоловік і жінка все розкривають наново, мов Адам і Єва:

«Так просто кажется сперва
Губами жарких губ коснуться;
Но равнодушные слова
Внезапной тяжестью сорвутся,

И будет первый из людей
В ожившей глине создан снова,
И задрожит в руке твоей
Первоначальной жизнью слово» [1, с. 93].

У фіналі Полонська пише про те, що завжди наука кохання унікальна, неповторна, тому що люди, почуття, емоції різні:

«И для тебя настанет срок
Веселой горестной науки –
Неповторимый урок
Любви, и боли, и разлуки» [1, с. 93].

Д. Вигодський, кажучи про цю властивість поезії Є. Полонської, підкреслив, що репрезентація любові у віршах є досить оригінальною, тому що «її кохання наполегливе, вольове, без стомленого елегізму та сентиментального багатослів'я» [1, с. 33].

Дощ та вітер виступають рефреном вірша «Бьет дождь в лицо» зі збірки «Под каменным дождем», саме через ці образи авторка втілює справжню пристрасть своєї героїні, яка мріє про з'єднання з коханим:

«Бьет дождь в лицо и ветер бродит пьяный,
Но я хочу и я тебя достану.
Дождем и радугой в меня средь ночи внидешь
И ты лицо мое воистину увидишь:
Люблю, и Мертвое во мне прорвалось море!
Бей, дождь, и ветер, буйствуй на просторе!» [1, с.123].

«Любовну лірику Полонської не прийде у голову назвати ханжеською, – зазначає Б. Фрезінський, – так що у пуританські часи (після 1935-го) на сторінках антологій «радянської» поезії не можливо було б прочитати її вірші про пристрасте кохання» [1, с. 33].

Поезії Катаєвої у розкритті теми любові типологічно наближені до творів Полонської. Любов у творах поетеси – це не тільки кохання чоловіка та жінки, вона розкриває безліч різноманітних проявів – любов до Батьківщини, природи. Лірична героїня української авторки у пошуках кохання здатна подолати багато перешкод, її душа прагне до кохання. Важливо, що тема любові проходить через всю творчість Катаєвої.

Справжньою сповіддю стає вірш «Я по тебе соскучилась, Любовь». Лірична героїня, а можливо з нею і сама поетеса, ніби оголює свою душу, розкриває власне світосприйняття. У цьому емоційно напруженому, проникливому творі представлено те, що любить героїня, важливо, що це розкривається через alter ego поетеси.

У творі «Стихи об углах» розкривається тема пошуку кохання звичайною жінкою. Для героїні – це особливе почуття, відчувається, що любов вже давно пішла з її життя, стала спогадом, але саме цей спогад затьмарює реальність, наповнюючи буття іншим змістом:

«В этой поздней осенней встрече
Понатыкано столько углов,
Что помочь ей – хотя б словечком! –
Даже море – и то не смогло.
...И оттуда, из-под покрова
Темных стекол да пресных гримас,
Наблюдали один другого
Уголками внимательных глаз...
Разбрелись по углам Вселенной,
У домашнего греясь огня.
Только что-то бесперемменно
Остро колет и колет меня».

Любов до своєї Батьківщини у творі Полонської «О Россия, моя Россия», який за невідповідність установкам часу не був надрукований у книзі «Под каменным дождем». Почуття героїні контрастують зі ставленням до неї рідної країни. Поетеса узагальнює державу, керівників з Росією, звертаючись до неї, як до живої істоти, зі звинуваченням:

«О Россия, злая Россия,
Не твоя ли я плоть и дочь?
Где я песни возьму такие,
Чтобы злобу твою превозмочь?» [1, с. 145]

Героїню, напевно, як і авторку, мучать страхи, жахливі передчуття, даремно вона порівнює себе з заляканим звіром, підкреслює, що «страшное что-то пророчит / Мне звериное сердце в груди» [1, с. 145]. Вона емоційно, надривно звертається до Росії, намагаючись зрозуміти, чому країна не любить своїх дітей:

«Разве я для тебя – чужая?
Отчего ж я так горько люблю
Небо скудное скучного края
И непышную землю твою?» [1, с. 146]

Любов до Батьківщини, немов жертва, героїня навіть готова прийняти смерть від неї:

«Что ж, убей, но враждебное тело
Средь твоей закопают земли,
Чтоб зеленой травой допела
Я неспетые песни мои» [1, с. 146].

Твори Катаєвої про Батьківщину сповнені любові. Особливість поезій поетеси полягає у тому, що вони присвячені і Україні, і Харкову – малій Батьківщині авторки. У віршах про Україну Катаєва передає почуття схвильованості, небайдужого ставлення до рідної країни:

«А я боюсь писать о Родине.
Не верю в силу слов своих.
В руке ещё так мало твердости,
Чтоб уместить в достойный стих
Тепло, и боль, и чувство гордости
За всё, что было на веку.
Одно лишь знаю: если с Родиной
Рассечь нас – кровью истеку» [3, с. 19].

Харкову присвячена збірка Катаєвої «Харьков – судьба моя» (2004), в якому авторка створює картини життя рідного міста:

«Породил меня город.
Город пёстрой стремительной жизни.
Из петлистых дорог
я к нему возвращалась всегда» [4].

Висновки. Отже, детальний розгляд творчої спадщини Полонської та Катаєвої виявляє ряд типологічних сходжень, які реалізуються у тому числі у розкритті теми кохання. В їхніх творах любов представлена у всій багатогранності своїх проявів: любов до Батьківщини, любов до матері, любов чоловіка та жінки, любов до творчості. Лірика поетів відрізняється на-самперед непереборною любов'ю до життя.

Література:

1. Полонская Е. Стихотворения и поэмы. СПб: Изд-во Пушкинского дома, 2010. 384 с.
2. Катаева Р. А. Крутые дожди. Х.: Майдан, 1997. 127 с.
3. Катаева Р. А. Порог. Х.: Прапор, 1983. 53 с.
4. Катаева Р. А. Харьков – судьба моя. Х.: Крок, 2004. 139 с.

Верник О. А. Тема любви в творчестве Е. Полонской и Р. Катаевой: типологический аспект

Аннотация. В статье анализируются типологические сходжения в произведениях о любви Е. Полонской и Р. Катаевой. В их произведениях любовь представлена во всей многогранности своих проявлений: любовь к родине, любовь к матери, любовь мужчины и женщины, любовь к творчеству. Лирика Е. Полонской и Р. Катаевой характеризуется, прежде всего, огромной любовью к жизни. Так же, как и в поэзии Полонской, в произведениях Катаевой о любви соединены интимные мотивы и современный контекст с его трагическими событиями.

Ключевые слова: контраст, мотив, образ, тема, типологическое сходжение, традиции.

Vernik O. Theme of love in the creativity of E. Polonskaya and R. Katayeva: typological aspect

Summary. In the article examines the typological ascent in the Kataeva's and Polonskaya's works about love. In their works love is presented in all the diversity of its manifestations: love for Motherland, love for mother, love between a man and a woman, love for creativity. First of all, Kataeva's and Polonskaya's lyrics differs by irresistible love for life. As well as in poetry Polonskaya's, in the works of the R. Kataeva's about love the intimate motives and context of the modern time are connected with its tragic events.

Key words: contrast, motive, image, typological ascent, traditions.